

УДК 327+355

DOI: 10.33663/1563-3349-2021-89-249

Ю. М. ЛИСЕЦЬКИЙ
Ю. В. СЕМЕНЮК
Д. Г. ПАВЛЕНКО

МІЖДЕРЖАВНІ ПРОТИСТОЯННЯ. НОВІ РЕАЛІЇ

Розглянуто основні погляди зарубіжних і вітчизняних дослідників та експертів на суть поняття гібридної війни та її особливості. Показано, що гібридна війна – це протистояння між державами, що відбувається в декількох різних вимірах: військовому, політичному, економічному, дипломатичному, інформаційному, ідеологічному, екологічному, юридичному, соціально-культурному тощо. Доведено, що синтез форм і способів збройної боротьби сприяє появі нових рис конфліктів, пов'язаних зі зміною співвідношення внеску того чи іншого виду боротьби в загальний політичний успіх війни, а в результаті цього відбувається трансформація сучасних конфліктів, у яких використовуються як мілітарні, так і немілітарні засоби. Сформовані науково обґрунтовані погляди на сутність гібридної війни як на якісно новий рівень міждержавного геостратегічного протистояння, що стирає звичні межі між станами війни і миру.

Ключові слова: гібридна війна, багатомірне протистояння, мілітарні й немілітарні засоби, іррегулярні збройні формування.

Lysetsyi Yurii, Semenyuk Yurii, Pavlenko Dmytro. International conflicts. New realities

The paper considers views on the essence of hybrid warfare concept and its specific features by foreign and national researchers and experts. Hybrid warfare is analyzed as a conflict between states taking place in several dimensions: military, political, economic, diplomatic, informational, ideological, ecological, legal, social & cultural etc. It is shown like synthesis of forms and

© ЛИСЕЦЬКИЙ Юрій Михайлович – доктор технічних наук, генеральний директор ДП «ЕС ЕНД ТІ УКРАЇНА»; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5080-1856>; e-mail: Yurii.Lysetskyi@snt.ua

© СЕМЕНЮК Юрій Володимирович – кандидат політичних наук, начальник відділу системного аналізу ДП «ЕС ЕНД ТІ УКРАЇНА»; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9415-4427>; e-mail: snik71083@gmail.com

© ПАВЛЕНКО Дмитро Григорович – кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу системного аналізу ДП «ЕС ЕНД ТІ УКРАЇНА»; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1310-738X>; e-mail: pauls.10102012@gmail.com

means of armed struggle leads to appearance of new features of conflicts. They are connected with shifts in ratio of contribution by different types of struggle into overall political outcome of the war. The result of these changes leads to transformation of modern conflicts using both military and non-military means. The paper contains scientifically justified views on the essence of hybrid warfare as a qualitatively new level of international geostrategic conflict erasing traditional boundaries between war and peace conditions.

Key words: *hybrid warfare, multi-dimensional conflict, military and non-military means, irregular armed forces.*

Нині людство опинилося перед викликом гібридних війн, що потребує адекватного і гнучкого реагування та завчасного виявлення новітніх гібридних загроз безпеці держави. У контексті цієї проблеми необхідно якомога детальніше дослідити таке явище, як гібридна війна, що стала одним з ефективних інструментів впливу на міжнародні відносини.

Питання гібридних війн досліджувалися у наукових працях як зарубіжних, так і вітчизняних авторів: Т. Гюбера, Д. Розенау, В. Немета, Ф. Хоффмана, П. Мансора, М. Айшервуда, А. Манойло, О. Бартоша, В. Карякина, В. Ткаченка, А. Гостева, О. Тиханичева, А. Слюсаренко, В. Слипченко, Е. Магди, В. Горбулина, та інших. Водночас деякі аспекти щодо її сутності та особливостей недостатньо досліджені.

Розроблені в США і НАТО прогнози розвитку міжнародних процесів на майбутні кілька десятиліть рясніють передбаченнями щодо зростання глобальної нестабільності, за участі державних і недержавних гравців, одним із факторів якої стане зростання ролі недержавних суб'єктів при зростанні їх доступу до військових та інформаційних технологій, зброї масового ураження [1]. Відповідно зростає загроза гібридних (асиметричних) війн і конфліктів [2].

Військові експерти США, зіткнувшись при реалізації стратегії глобального домінування з конфліктами більш низького рівня, ніж глобальна війна, висунули концепцію воєнних конфліктів різної інтенсивності. Інтерес викликають так звані «конфлікти малої інтенсивності», котрі, за визначенням документів воєнно-політичного керівництва, кваліфікуються як «політико-військова конфронтація між ворогуючими державами або групами, що не доходить до рівня звичайної війни, але вища за рівень простого мирного протистояння, охоплює весь спектр дій від підірвної діяльності до

використання військової сили, ведеться з використанням комбінованих політичних, економічних, інформаційних і воєнних інструментів» [3].

В. Горбулін у монографії «Світова гібридна війна: український фронт» стверджує, що уперше поняття «гібридна війна» виникло у військовому середовищі США – у Корпусі морської піхоти [4]. У відкритій літературі появу цього терміна можна простежити до 1998 р., коли Р. Волкер визначив його як перетинання звичайної війни зі спеціальними операціями і простежив його прояви, починаючи з війни США за незалежність [5]. Він доводив, що організація морської піхоти є гібридною за природою і ставив питання про те, що інші роди військ у нових умовах мають застосовувати цей досвід. Через кілька років В. Немет спробував довести, що розповсюдження «гібридних спільнот» актуалізує «гібридне ведення війни» і вимагає розбудови «гібридних сил» [6].

Окремі автори вважають, що автором концепції гібридних війн виступив Френк Хоффман, колишній офіцер морської піхоти, а нині – науковий співробітник міністерства оборони США, автор монографії «Конфлікт у XXI столітті. Поява гібридної війни» (2007 р.) Він вважається відомим теоретиком у сфері збройних конфліктів та воєнно-політичної стратегії, думку якого враховують у керівних колах країн НАТО [7]. Френк Хоффман дав таке визначення: «Гібридні війни поєднують у собі цілу низку різних режимів ведення війни, включаючи звичайні можливості, іррегулярну тактику і формування, терористичні акти, зокрема, невідоме насильство і примушення, кримінальний безлад» [8].

У 2009 р. поняття «гібридні війни», точніше «гібридні сценарії воєнних дій», озвучив колишній міністр оборони США Роберт Гейтс. У таких війнах, за його твердженням, продукція «Майкрософт» співіснує з мачете, а технологія «Стелс» – з камікадзе [9].

У своєму звіті за 2017 р. Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг дав таке визначення: гібридні війни – це комбінація воєнних і невоєнних, таємних і відкритих дій, що включають дезінформацію, пропаганду, розгортання іррегулярних збройних формувань аж до використання регулярних сил.

Для концептуалізації поняття гібридної війни важливе значення мало формування у США уявлень про «сполучену війну» [4]. Теорія була сформульована 1996 р. Т. Гюбером, містить компактне

і зрозуміле визначення основного методу цієї війни: «Сполучена війна – це одночасне використання проти противника регулярних, або основних, військ та іррегулярних, або повстанських, сил» [10].

Синтез форм і способів збройної боротьби сприяє появі нових рис конфліктів, пов'язаних зі зміною співвідношення внеску того чи іншого виду боротьби в загальний політичний успіх війни [11]. В результаті відбувається трансформація сучасних конфліктів від лінійної до нелінійної парадигми війни. Процес такої трансформації найбільш повно описується терміном неklasичної філософії «трансгресія» [12]. Трансгресія – це не що інше, як зміщення і стирання меж між речами та цінностями. Вона передбачає вихід предмета за власні межі і являє собою неможливий (в даній системі відліку) вихід за її межі.

Генерал Майкл Айшервуд у монографії «Повітряна міць для гібридної війни», виданої Інститутом Мітчелла Асоціації ВПС США в 2009 р., дає дуже близьке до наведеного академічного тлумачення визначення трактування зміщення і стирання меж у ході гібридної війни: «Вона стирає відмінність між чисто конвенційною і типовою нерегулярною війною» [13].

Важливо підкреслити, що проблеми сутності й ведення гібридної війни та протистояння її загрозам розглядаються у низці офіційних документів армії США, зокрема у «Білій книзі» командування спеціальних операцій сухопутних військ під назвою «протидія нетрадиційній війні» та в оперативній концепції армії «перемогти у складному світі». Визначення «гібридні загрози» включені в останні чотирирічні американські офіційні огляди з проблем оборони – 2006, 2010, 2014 і 2018 р. При цьому базове поняття «гібридні загрози» включає широкий діапазон несприятливих факторів і ворожих намірів: кібервійна, вірогідність асиметричних конфліктів низької інтенсивності, глобальний тероризм, піратство, незаконна міграція, корупція, етнічні й релігійні конфлікти, безпека ресурсів, демографічні виклики, транснаціональна організована злочинність, проблеми глобалізації й поширення зброї масового знищення.

Те ж саме стосується колективних документів Північноатлантичного альянсу. В концепції «NATO's Bi-Strategic Command Capstone Concept» (2010 р.) гібридні загрози визначаються як такі, що створюються противником, здатним одночасно інтегровано

використовувати традиційні та нетрадиційні засоби для досягнення власних цілей. В підсумковій декларації саміту (Шотландія, вересень 2014 р.) уперше на високому рівні йшлося про необхідність готувати блок до участі у війнах нового типу – гібридних війнах. Під такими війнами пропонувалося розуміти проведення широкого спектра прямих бойових дій і таємних операцій, що здійснюються за єдиним планом збройними силами, партизанськими та іншими іррегулярними формуваннями за участю різноманітних цивільних компонентів.

Відповідно до одного із найбільш поширених на Заході тлумачень явища гібридної війни цей тип протиборства являє собою комбінацію відкритих і таємних військових дій, провокацій й диверсій у поєднанні із запереченням власної причетності до них, що ускладнює повноцінну відповідь на них. Авторитетний довідник «MilitaryBalance» за 2015 р. тлумачить гібридну війну як «використання воєнних і невоєнних інструментів у інтегрованій кампанії, спрямованій на досягнення неочікуваності, захоплення ініціативи та отримання психологічних переваг, що використовують дипломатичні можливості; масштабні й блискавичні інформаційні, електронні й кібероперації; прикриття і приховування воєнних і розвідувальних дій, у поєднанні з економічним тиском» [14].

Деякі російські дослідники та експерти дотримуються точки зору, що гібридна війна – це «якісно нове поняття, більш широке, ніж просто сукупність сучасних форм і методів збройної боротьби» [15]. Головною перевагою даного виду міждержавного протистояння перед традиційними є, на думку начальника Генерального штабу Збройних Сил РФ В. Герасимова, якраз те, що «застосування непрямих асиметричних дій і способів ведення гібридних війн дозволяє позбавити протидіючу сторону фактичного суверенітету без захоплення території держави військовою силою» [16].

Російський автор О.О. Бартош у своїй монографії «Конфлікти ХХІ століття. Гібридна війна і кольорова революція» стверджує, що гібридизація методів війни нового типу характеризується поєднанням «жорсткої» військової сили із стратегією «м'якої» сили як системи дипломатичних, економічних, юридичних, політичних і культурологічних інструментів несилового впливу на обстановку в державах з метою здійснення на них впливу, що відповідає інтересам національної безпеки [17].

Френк Хоффман, аналізуючи війни ХХІ століття, слушно зауважив, що «війна – це не тільки воєнні дії, проведення боїв. Необхідно брати до уваги і враховувати соціально-культурні, техно-економічні і геополітичні виміри війни. Війна є реальністю, що розвивається, і наше розуміння і лексикон також повинні розвиватися, щоб бути в змозі вхопити дану еволюцію – нові умови для свого опису і рішень вимагають нових типів зброї для максимально ефективного реагування і нових творчих методів, і концепцій» [18].

З проведеного аналізу можна зробити висновок, що, незважаючи на деякі відмінності поглядів вітчизняних і зарубіжних дослідників на суть гібридної війни, в них можна знайти досить багато спільного.

На нашу думку, основною відмінністю гібридної війни є те, що протистояння між державами відбувається одночасно в декількох різних вимірах: військовому, політичному, економічному, дипломатичному, інформаційному, ідеологічному, екологічному, юридичному, соціально-культурному та інших. Тому гібридна війна є по своїй суті багатовимірним протистоянням.

І це дає змогу визначити гібридну війну, як протистояння між державами, що відбувається в декількох різних вимірах з використанням мілітарних і немілітарних засобів, за допомогою збройних сил та іррегулярних збройних формувань, які ведуть прями бойові дії і приховані (таємні) операції.

Слід визнати той факт, що завершення неоголошеної, але цілком реальної холодної війни серйозно вплинуло на формат міжнародних відносин і ведення воєн. В умовах стрімкого переходу від біполярного до однополярного світу, на зміну якому прийшов багатополарний світ з центрами впливу із різними потенціалами, гібридна війна стала одним з ефективних інструментів впливу на міжнародні відносини та є якісно новим рівнем міждержавного геостратегічного протистояння, що стирає звичні межі між станами війни і миру.

1. Слюсаренко А.В. Новітні форми міждержавного протистояння як предмет дослідження сучасної воєнно-наукової думки. *Військово-науковий вісник*. 2015. Вип. 24. С. 173–186. 2. Горбулін В.П. Как победить Россию в войне будущего. Київ: Брайт Букс, 2020. 256 с. 3. Галака О., Ільяшов О., Павлюк Ю. Основи тенденції розвитку та ймовірні форми воєн та збройних конфліктів майбутнього. *Наука і оборона*. 2007. № 4. С. 10–15. 4. Світова

гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. 496 с. **5.** Walker R.G. *SPEC FI: the United States Marine Corps and Special Operations*. Monterey, California: Naval Postgraduate School, 1998. URL: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a359694.pdf>. **6.** Nemeth W.K. *USMC, Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare*. Monterey, California: Naval Postgraduate School, 2002. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/36699567.pdf>. **7.** Гибридная война. Об истоках концепции. URL: <https://colonelcassad.livejournal.com/2070233.html>. **8.** Hoffman F.G. *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Arlington, VA: Potomac Institute for Policy Studies, 2007. P. 14. **9.** Гейтс Р. Сбалансированная стратегия. *Россия в глобальной политике*. 2009. № 2. С. 26. **10.** Huber T.M. *Compound Warfare. That Fatal Knot* / T.M. Huber (ed.); US Army Command and General Staff College Press. Fort Leavenworth, KS, 2002. P. 2. URL: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA481548.pdf>. **11.** Бартош А.А. «Трение» и «износ» гибридной войны. Москва: Военная мысль, 2018. Вып. 1. С. 5–13. **12.** Трансгрессия. *История философии*. Энциклопедия. ТРАНСГРЕССИЯ. URL: <http://velikanov.ru/philosophy/transgressija.asp>. **13.** Michael W. Isherwood. *Airpower for Hybrid Warfare* / Mitchell. P. 33. A New Challenge. 2009. June. URL: <https://www.airforcemag.com/article/1009hybrid>. **14.** Пухов Р. Миф о «гибридной войне». URL: http://nvo.ng.ru/realty/2015-05-29/1_war.html. **15.** Манойло А.В. Цветные революции и гибридные войны. *Стратегия России*. 2015. № 7. С. 19. **16.** Бартош А.А. России не избежать гибридных войн. *Независимое военное обозрение*. 2018. № 9. С. 4. **17.** Бартош А.А. Конфликты XXI века. Гибридная война и цветная революция. Москва, 2018. 284 с. **18.** Арзуманян Р.В. Определение войны в 21 веке. *Обзор XXI ежегодной конференции по стратегии Института стратегических исследований Армейского военного колледжа* (г. Ереван, 6–8 апреля 2010 г.). Ереван, 2011. 60 с. **19.** Hoffman F.G. Hybrid Warfare and Challenges. *Joint Force Quarterly* (JFQ). 2009. Issue 52. Forth Quarter. P. 34–39.

References:

1. Sliusarenko, A. (2015). Novitni formy mizhderzhavnoho protystoiannia yak predmet doslidzhennia suchasnoi voienno-naukovoï dumky. *Viiskovonaukovyi visnyk*. (24), pp.173–186. **2.** Horbulyn, V. (2020). Kak pobedyt Rossyiu v voine budushcheho. Ukraine, Kyiv: Bright Books, p. 256. **3.** Halaka, O., Iliashov, O., and Pavliuk, Yu. (2007). Osnovi tendentsii rozvytku ta ymovirni formy voien ta zbroynykh konfliktiv maybutnoho. *Nauka i Oborona*, 4, pp.10–15. **4.** Horbulin, V. (2017). *Svitova hibrydna viyna: ukraïnskyi front: monohrafiia*. Ukraine, Kyiv: NISD, p. 496. **5.** Walker, R. (1998). *SPEC FI: the United States Marine Corps and Special Operations*. [pdf] Monterey, California: Naval Postgraduate School. Available at: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a359694.pdf> [Accessed 15 April 2021]. **6.** Nemeth, W. (2002). *USMC, Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare*. [pdf] Monterey, California: Naval Postgraduate School. Available at:

<https://core.ac.uk/download/pdf/36699567.pdf> [Accessed 16 April 2021].

7. (2015). *Hybrydnaia voyna. Ob ystokakh kontseptsiy*. Available at: <https://colonelcassad.livejournal.com/2070233.html> [Accessed 16 April 2021].

8. Hoffman, F. (2007). *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Arlington, VA: Potomac Institute for Policy Studies, p. 14.

9. Gates, R. (2009). Sbalansyrovannaia stratehiya. *Rossyia v Hlobalnoi Polytyke*, (2), p.26.

10. Huber, T. (2002). *Compound Warfare. That Fatal Knot*. [pdf] US Army Command and General Staff College Press. Fort Leavenworth, KS, p. 2. Available at: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA481548.pdf> [Accessed 17 April 2021].

11. Bartosh, A. (2018). «Trenye» y «yznos» hybrydnoi voyny. *Voennaia Mysl*, (1), pp. 5–13.

12. Transgression. (n.d.). In: *Ystoryia fylosofyy. Entsyklopedyia*. [online]. Available at: <http://velikanov.ru/philosophy/transgressija.asp> [Accessed 18 April 2021].

13. Isherwood, M. (2009). Airpower for Hybrid Warfare. *Air Force Magazine*, [online] (6). Available at: <https://www.airforcemag.com/article/1009hybrid> [Accessed 18 April 2021].

14. Pukhov, R. (2015). Myf o «hybrydnoy voyne». *Nezavysymoe voennoe obozrenye*, [online]. Available at: http://nvo.ng.ru/realty/2015-05-29/1_war.html [Accessed 19 April 2021].

15. Manoilo, A. (2015). Tsvetnye revoliutsyy y hybrydnye voyny. *Stratehiya Rossyy*, (7), p. 19.

16. Bartosh, A. (2018). Rossyy ne yzbezhat hybrydnykh voyn. *Nezavysymoe voennoe obozrenye*. (9), p. 4.

17. Bartosh, A. (2018). *Konflykty XXI veka. Hybrydnaia voyna y tsvetnaia revoliutsyia*. Moscow, p. 284.

18. Arzumanyan, R. (2011) *Opredeleye voyny v 21 veke*. In: *Obzor XXI ezhehodnoi konferentsyy po stratehiy Ynstytuta stratehicheskyykh yssledovanyi Armeiskoho voennoho kolledzha*. Yerevan, p. 60.

19. Hoffman, F. (2009). Hybrid Warfare and Challenges. *Joint Force Quarterly*, 52(4), pp. 34–396.

Lysetsyi Yurii, Semenyuk Yurii, Pavlenko Dmytro. International conflicts. New realities

Today humanity faces the challenge of the hybrid warfare which demands adequate and flexible responses as well as timely detection of new hybrid threats to the state security. This issues requires as detailed examination of the hybrid warfare phenomenon as possible, especially considering the fact that it has become an effective tool of influence on the international relations.

International relations forecasts made by U.S. and NATO for the next several decades rife with expectations of growing global instability driven by state and private agents with the role of the latter becoming increasingly important, especially in the view of the fact that their access to military and information technologies as well as mass destruction weapon is growing easier every year. Respectively, the threat of hybrid (asymmetrical) conflicts will grow higher.

Synthesis of forms and means of armed conflicts leads to emergence of their new features reflecting changes in the balance of contribution of different types

of conflict into overall political success of the war. As a result, contemporary conflicts shift from linear to nonlinear military paradigm.

In our opinion, major feature of the hybrid warfare is that such conflict takes place in several dimensions simultaneously, including military, political, economical, diplomatic, informational, ideological, ecological, legal, social and cultural etc. Thus, multidimensional conflict is the essence of hybrid warfare.

This approach enables definition of hybrid warfare as a conflict of states taking place in several different dimensions and providing for the usage of military and non-military tools and engagement of armed forces and irregular military forces holding open and covert (clandestine) operations.

Thus, it is advised to recognize that hybrid warfare has become an effective tool of impact on international relations and grown in a qualitatively new level of international geo-strategic confrontation erasing established boundaries between states of war and peace.

Key words: hybrid warfare, multi-dimensional conflict, military and non-military means, irregular armed forces.